

KLESZCZ

(typ: stawonogi; gromada: pajęczaki)

Znanych jest obecnie około 300 gatunków kleszcza. Należy on do grupy roztoczy pasożytniczych. Jest wysoko wyspecjalizowanym pasożytem, odżywiającym się krwią kręgowców lądowych. Posiada ciało jednolite, owalnie spłaszczone. Szczękoczułki i nogogłaszczki tworzą ryjek służący do ssania krwi. Posiada 4 pary odnóży; z boków ciała znajdują się otwory oddechowe – przetchlinki. Samica jest wyraźnie większa od samca i wysysa więcej krwi. Głodna ma długość około 4 mm, najedzona – 10–12 mm; długość ciała samca wynosi około 2,5 mm.

Kleszcz posiada dobrze rozwinięte zmysły węchu i dotyku. Nie posiada oczu. Narządem węchu, odgrywającym dużą rolę podczas czyhania na żywiciela jest tzw. narząd Hallera, położony na stopach odnóży przednich. Podczas oczekiwania na żywiciela kleszcze siedzą na roślinach, zachowując charakterystyczną pozę tj. wystawiając przednie odnóża z narządami węchu.

Samica podczas jednego ssania pobiera około 400 mg krwi, co 300 – 400 razy przewyższa wagę jej ciała w stadium wygłodzenia. Po najedzeniu się samica opuszcza żywiciela; po strawieniu krwi składa jaja, zwykle na powierzchnię gleby, wśród roślinności. Samica składa jaja raz w życiu i jest nadzwyczaj płodna: w jednym złożu jest zwykle około 8.000 jaj; z jaj wylęgają się drobne larwy; te - liniejąc przeobrażają się w nimfy; te – w dorosłego kleszcza. Cykl rozwojowy jednego pokolenia kleszczy trwa 2 lata. Larwy i nimfy wysysają krew z drobnych zwierząt (gryzoni, ptaków, płazów), dorosłe kleszcze pasożytują na dużych zwierzętach dzikich oraz na bydle, chętnie również na człowieku. Bez pożywienia kleszcz wytrzymuje 1–4 lata. W okresie zimowym popada w stan odrętwienia. Zimuje na ogół głęboko pod ściółką leśną, w miejscach, gdzie temperatura wynosi około 0°C. Aktywny jest w okresie: maj–październik (listopad).

Rozprzestrzenianiu kleszczy sprzyja wilgotne lato i łagodna zima. Poszczególne stadia rozwojowe kleszczy spotyka się w różnej odległości od ziemi: larwy – na trawach do 30 cm wysokości, nimfy – na roślinach do 1 m, natomiast formy dojrzałe – na krzakach do 1,5 m. Formy dojrzałe spadają na żywiciela, ale mogą się też poruszać wchodząc do góry. Boją się światła i dlatego chowają się w szczelinach ścian, podłóg i kamieni. Lubią wilgoć. Kleszcze są przenosicielami wielu chorób zakaźnych zwierząt (np. piroplazmoza) i człowieka (tularemia, kleszczowe zapalenie mózgu, borelioza, gorączka Q i in.). Niszczenie kleszczy jest stosunkowo trudne. Wypróbowane i wartościowe środki stanowią: nafta, jodyna, terpentyna, aceton, krezole, ksylol, oraz roztwory mydeł potasowych, którymi smaruje się zwierzęta.

KLESZCZOWE ZAPALENIE MÓZGU ***(KZM)***

Jest to ostra wirusowa choroba zakaźna, która występuje w różnych postaciach klinicznych i dotyczy głównie ośrodkowego układu nerwowego. Chorobę wywołują flawirusy. Do zakażenia dochodzi najczęściej w wyniku ukłucia przez zakażonego kleszcza, ale może szerzyć się także drogą pokarmową przez picie surowego mleka pochodzącego od zakażonych krów, kóz i owiec. Chorują dzieci i dorośli w wieku od 3 do 80 lat, najczęściej w wieku 15 – 50 lat. Nasilenie zachorowań obserwuje się od kwietnia do października, niekiedy ze szczytem w czerwcu i we wrześniu, co wiąże się z aktywnością kleszczy.

U części osób choroba może przebiegać łagodnie i tylko badanie krwi potwierdza zakażenie. W innych przypadkach przebieg jest dwufazowy. Pierwsza faza choroby pojawia się po 7–14 dniach od kontaktu z kleszczem i przebiega z gorączką oraz objawami podobnymi do grypy. Objawy te utrzymują się około tygodnia. Po kilku dniach lepszego samopoczucia występuje druga faza choroby z bólami głowy, gorączką, wymiotami, nudnościami, objawami oponowymi i zmianami zapalnymi w płynie mózgowo – rdzeniowym. Objawy te zwykle ustępują po 2 – 3 tygodniach i pacjent zdrowieje. Choroba może przebiegać ciężko, gdy wystąpią objawy mózgowo, mózdkowe lub rdzeniowe, rzadko ma przebieg śmiertelny, czasem stwierdza się następstwa pochorobowe pod postacią niedowładu lub zaniku mięśni.

Zachorowania są związane na ogół z ogniskami przyrodniczymi, w których wirus krąży między zwierzętami (gryzonie, zwierzyna leśna, ptaki wędrowne) i przenosicielami wirusa, którymi są kleszcze. Cykl ten zachodzi niezależnie od człowieka.

ZAPOBIEGANIE I ZWALCZANIE ZACHOROWAŃ POLEGA NA:

A. Niedopuszczenie do ukąszenia przez kleszcza poprzez stosowaniu środków ochrony osobistej, tj.:

- noszenie odpowiedniego ubrania w lesie,
- wczesne i ostrożne usunięcie kleszcza ze skóry,
- stosowanie środków odstraszających kleszcze (repelenty),
- gotowanie mleka pochodzącego od krów, kóz i owiec,
- unikanie pobytu w rejonach, gdzie kleszcze są zakażone.

B. Uodpornieniu ludzi poprzez szczepienia.

Szczepienia zaleca się osobom przebywającym na terenach endemicznych: zatrudnionym przy eksploatacji lasów, stacjonującemu w lasach wojsku, rolnikom, młodzieży oraz turystom, uczestnikom obozów i kolonii letnich.

BORELIOZA Z LYME

Borelioza z Lyme (krętkowica kleszczowa) jest przewlekłą chorobą zakaźną, wywołaną przez krętki z rodzaju *Borrelia*, przenoszona przez kleszcze. Charakteryzuje się częstymi remisjami i nawrotami. Ma charakter wielonarządowy: występują rumienie skórne, uszkodzenia układu nerwowego, narządu ruchu i serca. Boreliozę w jej przebiegu dzieli się na trzy okresy:

I okres: charakteryzuje się zmianami skórnymi. W miejscu ukąszenia przez zakażonego kleszcza, po upływie kilku dni lub tygodni powstaje najpierw czerwona grudka lub plamka, która następnie rozszerza się obwodowo w postaci pierścienia o nieregularnych kształtach, z nacieczeniem skóry tej okolicy, bywa, że odczyn zapalny ustępuje w centrum zmiany, a nasila się na obwodzie. Rumień jest niebolesny, nadmiernie ocieplony, skóra nad nim jest napięta. Występuje zwykle na kończynach górnych i dolnych. Okoliczne węzły chłonne ulegają powiększeniu. Czasami zmianom skórnym towarzyszy gorączka, osłabienie i objawy grypopodobne. U około 30% zakażonych rumień wędrujący nie występuje, a pierwszym objawem choroby jest zmiana z grupy zmian późniejszych okresów.

II okres: choroby jest wynikiem rozsiewu zarazka drogą krwionośną, a obraz kliniczny zależy od umiejscowienia zmian. Powszechne są objawy ogólne: osłabienie, męczliwość, wędrujące bóle kostno – stawowe i mięśniowe, które mają charakter napadowy. Na skórze pojawiają się zmiany skórne o charakterze wtórnym. Zajęcie układu nerwowego przejawia się bólami korzeniowymi. Często występującym objawem jest porażenie nerwu twarzowego, jedno lub obustronne, rzadziej – porażenia innych nerwów czaszkowych. Wymienionym objawom towarzyszą objawy oponowe. Objawy ze strony serca występują u około 8 – 10% chorych. Charakterystyczne dla tego okresu choroby są stany zapalne jednego lub kilku stawów. Pojawia się też zmiana skórna o nazwie pseudochłoniak boreliozy.

III okres: choroby charakteryzuje się tym, że wyżej wymienione dolegliwości stawowe i neurologiczne przybierają charakter przewlekły. Bywa, że dochodzi do postępującego zapalenia mózgu i rdzenia. Objawy neurologiczne i ogólnoustrojowe nasilają się; występują zmiany w narządzie wzroku i fazy naciekowe skóry, prowadzące do jej zaniku. U chorych obserwowano też zespoły zbliżone do stwardnienia rozsianego, zaburzenia psychiczne i inne objawy neurologiczne. Leczenie choroby jest długotrwałe i trudne. Brak dotychczas skutecznej szczepionki przeciw boreliozie. Jedynym skutecznym środkiem ochrony jest unikanie ekspozycji na ukąszenie przez kleszcze, poprzez używanie odpowiedniej odzieży, omijanie terenów, gdzie mogą bytować kleszcze, dokładna kontrola ciała po powrocie z pobytu w lesie na łące itp. Dobre efekty daje również stosowanie środków zapachowych odstraszających kleszcze (tzw. repelenty).

OBRZEŻEK GOŁĘBI

(kleszcze gołębie, ptasie) - objawy ugryzienia i zwalczanie
Autor: Monika Majewska

Obrzeżek gołębi (kleszcze gołębie, ptasie kleszcze) to gatunek kleszcza, którego zwalczanie nie jest łatwe. Obrzeżki gołębie to "ptasie kleszcze" - powszechnie występujące w miejscach gnieźdzenia się ptaków – w gołębnikach, kurnikach, wieżach kościołów, a także na strychach i poddaszach. Stąd przedostaje się do domów. Obrzeżki gołębie zwykle atakują nocą, a objawy ukąszenia są zauważane dopiero rano. Ślina tego pasożyta to bardzo silny alergen. W skrajnych przypadkach ugryzienie przez kleszcze obrzeżki może doprowadzić do wstrząsu anafilaktycznego, a nawet do śmierci.

Obrzeżek gołębi (a właściwie obrzeżek gołębień, łac. *Argas reflexus*), inaczej kleszcze gołębie, ptasie kleszcze, to kleszcz, którego zwalczanie nie jest łatwe. Obrzeżek gołębi atakuje przede wszystkim gołębie.

Żywi się również krwią jaskółek, gawronów oraz ptactwa domowego - kur i kaczek. Dlatego kleszcz ten powszechnie występuje w miejscach gnieźdzenia się ptaków – w gołębnikach, kurnikach, wieżach kościołów, a także na strychach i poddaszach. W przypadku braku lub zbyt małej liczby ptasich żywicieli, a także w przypadku nadmiernego wzrostu ich populacji, wygłodniałe obrzeżki mogą przenikać do mieszkań.

Obrzeżek gołębi - objawy ukąszenia:

Obrzeżki pobierają krew przez 0,5-1,5 godziny, po czym odpadają od żywiciela i ukrywają się w szczelinach, niczym pluskwy. Pierwsze, miejscowe objawy ukąszenia obrzeżków to pojawienie się niewielkiej plamki krwotocznej, która przekształca się w swędzący pęcherzyk otoczony zaczerwienieniem i obrzękiem. Często dochodzi do rozwoju miejscowego zapalenia naczyń limfatycznych i zauważalnego powiększenia sąsiadujących węzłów chłonnych. Te lokalne zmiany zwykle ustępują po kilku dniach, ale mogą się utrzymywać przez kilka tygodni lub nawet miesięcy czy lat u najbardziej wrażliwych osób.

Obrzeżki kłują boleśnie, powodując świąd i obrzęk skóry, a ból i podrażnienie miejsc pokłutych może odnawiać się niekiedy przez kilka lat. Oprócz reakcji miejscowej, składniki śliny obrzeżków mogą wywołać liczne, zróżnicowane objawy ogólnoustrojowe, takie jak:

- złe samopoczucie**
- niepokój**
- utrata apetytu**
- nudności i wymioty**
- bóle brzucha**
- biegunki**
- gorączka**
- szum w uszach**
- zawroty głowy**
- zaburzenia widzenia**
- duszności**
- uogólniona pokrzywka**

Ze względu na aktywność nocną i krótki okres żerowania, obrzeżki rzadko są znajdowane na człowieku, dlatego często objawy nie są z nim kojarzone.

Obrzeżek gołębi - dlaczego jest bardzo groźny?

Obrzeżki, tak jak inne kleszcze, mogą być też nosicielami groźnych chorób – m.in. boreliozy, gorączki Q - zakaźnej choroby odzwierzęcej powodowanej przez riketsję *Coxiella burnetti*, salmonellozy ptasiej, a także kleszczowego zapalenia mózgu. Bardzo niebezpieczne jest zaatakowanie twarzy – może spowodować opuchliznę lub paraliż kleszczowy uniemożliwiający oddychanie. U osób wrażliwych ich ukąszenia powodują bardzo ciężkie objawy alergii. Największe ryzyko pojawienia się silnych reakcji po ukłuciu obrzeżka występuje u osób z atopowym zapaleniem skóry. Zauważa się też, że nadwrażliwość na alergeny zawarte w ślinie omawianych pajęczaków może być wywołana powtarzającymi się atakami. Obrzeżek gołębi - jak rozpoznać, że ukąsił nas obrzeżek? Potwierdzeniem rozpoznania jest znalezienie obrzeżków lub ich wylinek w mieszkaniach. Badania laboratoryjne polegają na wykryciu u pacjentów IgE całkowitych, IgE specyficznych na obrzeżka gołębiego oraz na testach skórnych.

Obrzeżek gołębi – zwalczanie

Zwalczanie obrzeżków opiera się na niszczeniu postaci dorosłych i larw np. za pomocą środków chemicznych i wysokiej temperatury. Preparatami trzeba spryskać wszystkie potencjalne miejsca ich pobytu. Oprócz mieszkań takie zabiegi powinny być przeprowadzone na strychach czy poddaszach. Konieczne może być usuwanie tapet, boazerii czy paneli ze ścian i sufitów, wykładzin, paneli podłogowych, parkietów, płyt sufitowych i ściennych. Jeśli w bliskim sąsiedztwie bytują ptaki, kluczowa jest profilaktyka – gipsowanie i fugowanie szczelin przy oknach czy drzwiach, tynkowanie spękanych ścian wewnątrz i na zewnątrz budynku.

Warto wiedzieć

- **Obrzeżki są barwy brązowej lub cielistej. Wymiary dorosłych osobników to 6 do 10 mm.**
- **W ciągu dnia obrzeżki ukrywają się w szparach podłóg, futryn, pod parapetami, progami i tapetami, w szczelinach mebli i miejsc do spania. Wszędzie tam się rozwijają i rozmnażają. Nocą wychodzą z kryjówek w poszukiwaniu żywiciela.**
- **Na atak obrzeżków najbardziej narażeni są przede wszystkim mieszkańcy wyższych kondygnacji sąsiadujących ze strychami oraz osoby wykonujące różne prace na poddaszach.**
- **Przypadki atakowania człowieka występują wówczas, gdy obrzeżki nie mają możliwości pobrania krwi naturalnego żywiciela lub mają utrudniony dostęp do tych żywicieli, np. podczas remontów i renowacji budynków.**
- **Obrzeżki są aktywne od wczesnej wiosny do jesieni, przy czym największą aktywność wykazują w miesiącach wiosennych i letnich.**

